

ПЕРША ЗНАХІДКА КЛОКИЧКИ ПЕРИСТОЇ В ГУРІВСЬКОМУ ЛІСІ (КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛ.)

Тротнер В.В.

Криворізький професійний гірничо-металургійний ліцей

Клокичка периста (пірчаста) *Staphylea pinnata* L. Родина Клокичкові (*Staphyleaceae*). Це малодосліджений реліктовий вид палеоген-неогену, єдиний представник родини у природній флорі України. Занесений до Червоної книги України як рідкісний вид [7]. Декоративна, харчова, жирно-олійна, ценозоформуюча і протиерозійна рослина. Росте у зріджених широколистяних лісах, переважно в дубово-грабових, чагарникових заростях, сухих сонячних, переважно кам'янистих, схилах, в нижньому і середньому гірських поясах [2]. У місцях, де ведеться інтенсивне лісове господарство, стан популяції стає критичним. Причини зміни чисельності: суцільні вирубування лісів, екологічно необґрунтовані рубки догляду.

Ареал виду та його поширення в Україні. Реліктовий вид з диз'юнктивним ареалом, поширений у Центральній Європі, Середземномор'ї, Малій Азії, Молдові, на Кавказі [4,7]. Закарпаття, Волинська та Подільська височини – розсіяно; Придніпровська та Донецька височини – дуже рідко. В межах Правобережного Степового Придніпров'я вид не зафіксований [5,6]. В Кіровоградській області зустрічається в культурі у дендрологічному парку «Веселі Боковеньки» [2]. Основна частина місцезростань виду в Україні зосереджена на Поділлі. По території рівнинної частини України проходить північно-східна межа поширення *S. pinnata* в Європі. Найсхідніші місцезнаходження в Черкаській області, найпівденніші – в Одеській області [8].

В Україні клокичка занесена до Червоної книги, в деяких країнах Європи вона також має статус рослини, що зникає та перебуває під охороною. Необхідна організація заказників поблизу східної межі ареалу. Заборонено проведення суцільних рубок лісів в місцях зростання виду. Вирощують у ботанічних садах. подекуди – у лісосмугах і парках [2,9].

Матеріали та методи дослідження. Об'єктом нашого дослідження протягом літа 2024 р. стала популяція *Staphylea pinnata* L., яка зростає на території Гурівського лісу в Кіровоградській області. Дослідження здійснювали маршрутним методом, із збором гербарних зразків та камеральною обробкою матеріалів. Географічні координати місцезнаходжень виду визначали за допомогою GPS-навігатора. Назви рослин наведені згідно загальноприйнятому в Україні зведенню [10] з сучасними доповненнями.

Для лісових угруповань Кіровоградської області *Staphylea pinnata* L. раніше ще не зазначалася, тому наша знахідка є першою і документально підтвердженою [1]. Гербарні зразки рослин передані до гербаріїв Інституту ботаніки ім. Холодного (KW) та Дніпропетровського національного

університету ім. О. Гончара (DSU). Фотографії виявлених рослин завантажені на персональну сторінку автора на УкрБІН [11].

Результати досліджень та їх обговорення. Клокичку перисту ми вперше виявили в Кіровоградській області в липні 2024 року під час маршрутних обстежень Гурівського лісу. Гурівська лісова дача розташована поблизу села Гурівки, Долинського району, Кіровоградської області. Площа 619 га. Дача простягається по вододілу між р. Бокова та струмком Гнилушка, 6-кілометровою смугою із сходу на захід. Заснована в 1886-1890 роках [3]. Лісові фітоценози сформувалися з домінуванням дуба звичайного (*Quercus robur* L.), орієнтовний вік – 150-160 років.

Staphylea pinnata L. виявлена нами в липні і серпні 2024 року в Гурівському лісі. Тут основними лісоутворюючими породами верхнього – 1 ярусу є дуб звичайний (*Quercus robur* L.), дуб червоний (*Quercus rubra* L.), ясен звичайний (*Fraxinus excelsior* L.). 2 ярус утворюють клен польовий (*Acer campestre* L.), клен татарський (*Acer tataricum* L.). В підліску: свидина кроваво-червона (*Swida sanguinea* (L.) Opiz), бруслина бородавчаста (*Euonymus verrucosa* Scop), алича (*Prunus cerasifera* Ehrh.), глід одноматочковий (*Crataegus monogyna* Jacq.), зрідка – жимолость татарська (*Lonicera tatarica* L.), калина гордовина (*Viburnum lantana* L.), карагана дерев'яниста (*Caragana arborescens* Lam.) і барбарис звичайний (*Berberis vulgaris* L.).

Польові дослідження проводили в кварталах 10,12,13,14,15, 27,28 лісу. В процесі виконання роботи проводили напівстаціонарні, маршрутні дослідження. Клокичку перисту ми виявили і описали поки що тільки в 28 кварталі, на виділах 4,5,7. Оскільки площа всього лісу складає 619 га, то нами заплановані подальші польові дослідження для виявлення ймовірних нових локалітетів в інших кварталах лісу.

Результати дослідження. Клокичка периста на території Гурівського лісу росте в світлих широколистяних лісах з переважанням дубу звичайного і дубу червоного (Рис.1). Середня висота дорослих рослин клокички складала 2-3 м. Найвища зафіксована нами особина сягала 7 м з обхватом стовбура 7 см. Рослини утворюють значні куртини шляхом вегетативного розмноження. Вік дубово-ясеневи насаджень 70 років, а вік найстаріших рослин клокички сягає орієнтовно 50-60 років.

За весь час існування цього лісового масиву ніхто з дослідників не відзначав цю рослину в Гурівському лісі або в інших лісах Кіровоградської області [3,5,6]. Наші опитування працівників Долинського лісгоспу і Гурівського лісництва свідчать про те, що клокичку ніколи не висаджували ані в Гурівському лісі, ані в лісових масивах, ані в полезахісних лісосмугах Долинського району. Найближче місцезростання клокички – в дендропарку «Веселі Боковеньки». На сьогодні ми вважаємо, що зростання клокички в Гурівському лісі є природним. А не виявляли її раніше тому, що детальних флористичних досліджень цього лісового масиву не проводилося. Отже, наведемо дані наших польових досліджень про знахідки клокички в Гурівському лісі (таблиця 2).

Таблиця 2. Знахідки клокички перистої в Гурівському лісі в 2024 р.

№ п/п	Номер локалітета	Дата обстеження	Номер квартала /виділа	Координати знахідки	Кількість особин, висота рослин
1.	1	17.07.24	28 / 5	48.131027,33.093276	5 кущів і багато кореневої порослі
2.	2	01.08.24	28 / 7	48.130863,33.093382	
3.	3	01.08.24	28 / 5	48.130866,33.093543	1,9 м, 1,3 м, 2 рослини по 70 см, 1 особина 50 см висотою і 50 ювенільних
4.	4	01.08.24	28 / 5	48.130963,33.093416	висота рослин – 1 м, 3,5 м, ювенільних 8 особин
5.	5	01.08.24	28 / 5	48.131074,33.093399	
6.	6	01.08.24	28 / 5	48.130956,33.093307	висота 2м, ювенільних 11
7.	7	01.08.24	28 / 5	48.130950,33.093406	ювенільних 35, 1 рослина висотою 0,7 м, 1 рослина висотою 1,3 м
8.	8	01.08.24	28 / 5	48.131033,33.093307	30 особин на 1 м ²
9.	9	01.08.24	28 / 5	48.130780,33.092905	рослина висотою 4,8 м
10.	10	01.08.24	28 / 5	48.131063,33.092901	36 особин на 1 м ²
11.	11	01.08.24	28 / 5	48.131262,33.092939	
12.	12	01.08.24	28 / 5	48.131268,33.093172	
13.	13	01.08.24	28 / 4	48.131377,33.093272	
14.	14	01.08.24	28 / 5	48.131202,33.093405	
15.	15	01.08.24	28 / 5	48.130995,33.093957	рослина висотою 7 м
16.	16	01.08.24	28 / 5	48.131107,33.094001	
17.	17	01.08.24	28 / 5	48.131145,33.094035	
18.	18	01.08.24	28 / 5	48.131057,33.094239	
19.	19	01.08.24	28 / 4	48.131264,33.094296	
20.	20	01.08.24	28 / 4	48.131185,33.094408	
21.	21	01.08.24	28 / 5	48.131053,33.094148	
22.	22	01.08.24	28 / 5	48.130899,33.094023	
23.	23	01.08.24	28 / 5	48.130894,33.093432	

Рисунок 1 - Клокичка периста в Гурівському лісі, квартал 28, виділ 4 (01.08.24р.)

Висновки. Під час польових досліджень Гурівського лісу в липні-серпні 2024 року ми виявили популяцію клокички перистої *Staphylea pinnata* L. – реліктового виду, занесеного до Червоної книги України, який для Кіровоградської області раніше ніколи не зазначався. Ми дослідили і описали 23 локалітети клокички в 28 кварталі Гурівського

лісу. Максимальна щільність в куртинах 36 особин/м². Середня висота дорослих особин 2-3 м, найвища рослина 7 м. Всі рослини плодоносять, але кількість плодів у волотях незначна. Рослини страждають від посухи. Враховуючи охоронний статус виду і з метою подальшого його збереження необхідно проводити постійний моніторинг стану популяції клокички в Гурівському лісі.

Література

1. Ботанік із Дніпропетровщини знайшла рідкісну рослину. Разумний Олександр. 12.08.2024 – <https://nashemisto.dp.ua/2024/08/12/botanik-iz-dnipropetrovshchyny-znaishla-ridkisnu-roslynu/>
2. Ботанічні раритети Кіровоградщини : [посіб. для спеціалістів з охорони навколиш. природ. середовища] / Держ. упр. охорони навколиш. природ. середовища в Кіровогр. обл., Держ. екол. інспек. в Кіровогр. обл. ; [упоряд. Гончаров О. С.]. – Кіровоград:ПОЛІМЕД-Сервіс, 2011. – С.42-43.
3. Добровольський І. А. Деревні насадження криворізького лісництва / І. А. Добровольський // Наукові записки Криворізького педагогічного інституту.– 1958. – Вип. 3. – С. 129-143.
4. Клокичка периста (*Staphylea pinnata* L.)/ В.І. Мельник, М.М. Перегрим, О.О. Кагало ; фот., мал.: В.І. Мельник, В.В. Буджак // Природа України : інтернет-портал. – Київ, 2010 – 2020. – (Червона книга України). – Режим доступу: <https://redbook-flora.land.kiev.ua/606.html>, вільний.
5. Кучеревський В.В. Конспект флори Правобережного степового Придніпров'я. – Дніпропетровськ. 2004. – 292 с.
6. Савосько В. М., Квітко М. О. Екологічна обумовленість сучасного стану лісових культур фітоценозів Криворіжжя // Питання степового лісознавства та лісової рекультивациі земель. - 2016. - Т. 45. - С. 22-28.
7. Червона книга України. Рослинний світ / Під ред. члена-кореспонд. НАН України Я.П. Дідуха. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.
8. Шиндер О.І. Поширення і стан популяцій *Staphylea pinnata* L. у Правобережному Лісостепу. Інтродукція рослин. 2018. № 1. С. 12–23.
9. Шпак Н. П., Білобров С. І. Лісівничо-екологічні особливості клокички перистої (*Staphylea pinnata* L.) в свіжих дібровах НПП «Кармелюкове Поділля»./The 2nd International scientific and practical conference “Modern problems of science, education and society” (April 24-26, 2023) SPC “Sci-conf.com.ua”, Kyiv, Ukraine. 2023.p.30-36.
10. Mosyakin S. L. Vascular plants of Ukraine: a nomenclatural Checklist / S. L. Mosyakin, M. M. Fedoronchuk. – Kiev : NAS of Ukraine, 1999. – VVIV. – 345 p.
11. [Ukrainian Biodiversity Information Network Національна мережа інформації з біорізноманіття https://ukrbin.com/show_user.php?uid=991](https://ukrbin.com/show_user.php?uid=991)
12. https://ukrbin.com/show_user.php